

פרשת האזינו שנת תשפ"ג

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה וש"ס

הואיל משה

שב לימיני וגו', ובתריה כתיב נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק, על דיבורו של מלכי צדק, והיינו דכתיב והוא כהן לאל עליון הוא כהן ואין זרעו כהן עיי"ש

אך י"ל, דהיה למלכי צדק טעם הגון על שהקדים לברך את אברהם טרם שבירך את ה', דאיתא בבראשית רבה (פרשה ל"ט-י"ב) עה"פ ואברכה מברכיך ומקללך אאור, א"ר ירמיה, החמיר הקב"ה בכבודו של צדיק יותר מבכבודו, בכבודו כתיב (שמואל-א ב-ל) כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו (ע"י אחרים), ובכבודו של צדיק כתיב ואברכה מברכיך ומקללך אאור, אנא עיי"ש, ולכן כמו שהחמיר הקב"ה בכבודם של צדיקים מאשר בכבודו, ולכן סבר שם דגם עליו להקדים ברכת אברהם לברכת הקב"ה.

מבואר מזה דאי נימא דלא החמיר הקב"ה בכבוד צדיקים יותר מכבודו, אז חטא שם וניתן הכהונה לאברהם, ואסור לו לשחרר את הגר, וישמעאל אינו נקרא זרע אברהם ולא שייך לומר דחצי הגלות חל על ישמעאל, ולפי"ז לא נשלם הזמן, אבל אי נימא דהקב"ה החמיר בכבוד צדיקים יותר מכבודו, אז לא חטא שם, וממילא לא ניתנה הכהונה לאברהם, ושפיר י"ל דשחרר את הגר, וישמעאל נקרא זרעו של אברהם, וי"ל דחצי הגלות חל על ישמעאל, ולפי"ז שפיר נשלם הזמן עכ"ד.

ואיתא במסכת שבת (דף פ"ח), אמר ר' יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאה"ש לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילוד אשה בינינו, אמר להם לקבל תורה בא, אמרו לפניו חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים וכו', עיי"ש, והמפ' כתבו (עיי"ן ראש דוד בשלח, שמע יעקב במדבר, ובבני יששכר במאמרים לחג השבועות מאמר ב' אות י"ט) דטענת המלאכים היתה שהם צריכים לקבל התורה מכח דינא דבר מיצרא, דכיון דהשראת השכינה הוא בגבהי מרומים, ע"כ יש להם דין מצרנים וזוכים בהתורה עפ"י שורת הדין עיי"ש.

ובספר מאמר מרדכי (פ' תשא) כתב דלכן ניתנה התורה ע"י משרע"ה, משום דמלאה"ש היו טוענים דינא דבר מצרא, ולכן ניתן התורה ע"י משה שהוא נקרא ג"כ מלאך, שנאמר וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים עיי"ש.

וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה לאמר: עלה אל הר העברים הזה הר נבו אשר בארץ מואב אשר על פני ירחו וראה את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה: ואיתא במדרש (מובא בספר זכרון מנחם), א"ר יודן, אתמול נאמר לו עלה אל ה', ועכשיו נאמר לו עלה אל הר העברים ע"כ, ותמוה הענין שתולה זה בזה.

והנבס"ד, דהטעם דנגזר על משרע"ה שלא יכנס לאר"י, איתא במד"ר פרשת שמיני (פרשה י"א-ס"ו), אמר רב שמואל בר נחמן, כל שבעת ימי הסנה היה הקב"ה מפתה את משה שילך בשליחותו למצרים, הה"ד גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך הרי ששה, ובשביעי אמר לו שלח נא ביד תשלח, אמר לו הקב"ה, משה את אומר שלח נא ביד תשלח, חייך שאני צוררה לך בכנפיך, אימתי פרע לו, ר' ברכיה אמר ר' לוי ור' חלבו, ר' לוי אמר כל ז' ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לארץ ישראל, ובשביעי אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה עיי"ש, ועיין במדרש תנחומא פרשת ואתחנן (ס"ו ו'), דששה פגמים היו למרע"ה דבשבילם נמנע הימנו לבוא לאר"י וחד מינייהו על מה שאמר שלח נא ביד תשלח עיי"ש.

ובטעם הדבר שסירב משה ללכת לגאול את ישראל כתבו המפ', דמשה סבר הואיל והגזירה נגזרה כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועדיין לא שהו במצרים אלא רד"ו שנים, וכשיצאו קודם הזמן יצטרכו להשלים בגלויות אחרות, ולכן סבר שמוטב שישלימו השעבוד לגמרי ויגאלו גאולת עולם עכ"ד.

ובספר אור תורה פרשת לך (אות ס') כתב, דהקב"ה אמר כי גר יהיה זרעך, לכן חל חצי הגלות על יצחק, וחצי הגלות חל על ישמעאל, אך זהו רק אי נימא דאברהם שחרר את הגר והוי ישמעאל בכלל זרעך, אבל לכאורה מה הועיל אברהם בשיחררו, כיון דאברהם היה כהן וכהן אסור בגיורת ובמשוחררת, אך איתא במסכת נדרים (דף ל"ב), ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם, שנאמר והוא כהן לאל עליון, כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום הוציאה מאברהם, שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ וברוך אל עליון, אמר לו אברהם, וכי מקדימין ברכת עבד לברכת קונו, מיד נתנה לאברהם, שנאמר נאום ה' לאדוני

על כל איש ואיש אלא על הציבור, וכמה מצות שהם חובה אם יעשה פעולה פלוני או ימצאהו דבר פלוני וכו', ולעולם א"א שיקיים כל רמ"ח מצות עשה, ואפילו הוא מלך או כהן שנתוספו בהן הרבה מצות וכו' עיי"ש, ודין שלנו לגבי קודשא בריך הוא הלא הוא כמי שקיבל מלאכה בקבלנות שאין לו שכר אלא כשגמר כל מלאכתו, דהרי שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולכן כשנגמור לקיים כל התורה אז מגיע לנו שכר, וכיון שזה אי אפשר ממילא דליכא שום תביעה לקבלת שכר עיי"ש.

אך בספר מתת י"ה (פרשת בהעלותך) כתב ליישב קושיית המפ' דאיך אפשר לאדם אחד לקיים כל התרי"ג מצות, די"ל דכמו שאמרו חז"ל במסכת מנחות (דף ק"י) כל העוסק בתורה עולה כאלו הקריב עולה עיי"ש, א"כ כמו כן יש לומר דע"י עסק לימוד התורה יוכל לקיים כל התרי"ג מצוות, אך כתב דזה תלוי אי מעשה גדול מתלמוד או תלמוד גדול ממעשה, דאי ס"ל תלמוד גדול ממעשה שפיר יכול לקיים כל התרי"ג מצוות ע"י לימוד, משא"כ אי ס"ל מעשה גדול מתלמוד אז צריך לקיים המצוות בפועל ממש עיי"ש.

היוצא לנו מזה, דאי ס"ל תלמוד גדול ממעשה, ואז יש לקיים כל התרי"ג מצוות ע"י לימוד, אז י"ל דאיכא תביעה לשכר מצוה בהאי עלמא, ולכן ניתנה התורה על ידי שליח דאז ליכא הלאו דבל תלין, אך אי ס"ל מעשה גדול מתלמוד, ולפי"ז צריכין לקיים המצוות בפועל, וליכא תביעה לשכר מצוה בהאי עלמא.

ואיתא במסכת שבת (ק"ד) אמרי ליה רבנן לר יהושע בן לוי, אתו דרדקי האידינא לבי מדרשא ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נוי לא איתמר כוותיהו, אל"ף בי"ת אלף בינה (למוד תורה), גימ"ל דל"ת גמול דלים עיי"ש, ובספר בני שמואל (דף ל:) כתב, דאי בסדר אבג"ד ניתנה תורה, א"כ כתיב קודם לימוד ואח"כ המעשה צדקה, ולפי"ז ס"ל תלמוד גדול ממעשה, משא"כ אי נימא דבסדר תשר"ק ניתנה, א"כ כתיב קודם מעשה צדקה ואח"כ לימוד, וממילא ס"ל מעשה גדול מתלמוד עיי"ש.

והטעם על מה שנגזר על משרע"ה שלא יכנס לארץ ישראל, כתב בספר ילקוט ראובני דהוא בשביל שסירב ללכת למצרים ואמר שלח נא ביד תשלח, כדאיתא במד"ר ויקרא (פרשה ו"א-ו), א"ר שמואל בר נחמן, כל שבעת ימי הסנה היה הקב"ה מפתה למשה שילך בשליחותו למצרים, הה"ד גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך הרי ששה, ובשביעי אמר לו שלח נא ביד תשלח, אמר לו הקב"ה משה את אומר שלח נא ביד תשלח, חייך שאני צוררה לך בכנפיך, אימתי פרע לו, ר' לוי אמר כל ז' ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לא"י, ובשביעי אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה עיי"ש, וכן איתא במדרש נחומא בפרשתן (אבות) עיי"ש.

ובספר בגדי אהרן פרשת קרח (דף צ"ג) כתב, דלכן ניתנה התורה לישראל ולא להמלאכים, משום דצדיקים גדולים ממלאכי השרת עיי"ש, ובס' דרך אלשיך (דף ה:) כתב, דלכן צדיקים גדולים ממלאכי השרת, משום שהחמיר הקב"ה בכבודו של צדיקים יותר מכבודו, ומכש"כ שהחמיר בכבודן יותר ממלאכי השרת עכ"ד.

ומעתה שפיר ממנ"פ שאל ר' יודן, אתמול נאמר לו למשה עלה אל ה' לקבל התורה, והטעם הוא כדי שלא יהיה להמלאכים טענת בר מיצרא, ולכאורה הא בלא"ה לא שייך כאן טענת בר מיצרא דהתורה לא שייך להמלאכים כיון דצדיקים גדולים ממלאכי השרת, וע"כ דלא אמרינן דהקב"ה החמיר בכבודן של צדיקים יותר מכבודו, ולפי"ז חטא שם וניתן הכהונה לאברהם, ולא שחרר את הגר וישמעאל אינו נקרא זרע אברהם, ולא נשלם הזמן, וא"כ הצדק הוא עם משה, ולכן שואל המדרש א"כ אמאי נאמר לו עלה אל ה' העברים ודו"ק.

ב) עוי"ל, דבספר חנוכת התורה (פרשת יתרו) כתב להעיר בהא דאמרינן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, הרי איתא במדרש רבה פרשת משפטים (פרשה ל"ט), מגיד דבריו ליעקב אלו הדברות, חוקיו ומשפטיו לישראל אלו המשפטים, לפי שאין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו, מדת ב"ו מורה לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום, והקב"ה אינו כן אלא מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור (ולכן נקראו חוקיו ומשפטיו שכביכול הוא עצמו משמרו) וכו' עיי"ש, וכן איתא בירושלמי ראש השנה (פ"א ה"ג), בנוהג שבעולם מלך בשר ודם גוזר גזירה, רצה מקיימה (הוא עצמו שאין גזירותיו אלא על אחרים), רצו אחרים מקיימים אותה (אלו הגוזרים אינן מקיימין אותה אלא אחרים מקיימין אותה), אבל הקב"ה אינו כן, אלא גוזר גזירה ומקיימה תחילה, מאי טעמא, ושמרו את משמרתני אני ה', אני הוא ששימרתני מצותיה של תורה תחילה וכו' עיי"ש, הרי דהקב"ה מקיים מצות התורה, וא"כ כיון דהתורה הזהירה לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר וביומו תתן שכרו, האיך הקב"ה משהה שכר המצוות לעוה"ב, הא אית ביה משום בל תלין,

ותירץ לפי"מ דאיתא במסכת ב"מ (דף ק"י:) האומר לחבירו צא שכור לי פועלים, שניהן אינן עוברין משום בל תלין, זה לפי שלא שכרן (ולא קרינא שכיר גביה), וזה לפי שאין פעולתו אצלו (ולא קרינא ביה פעולתו אתך) וכו' עיי"ש, ולכן הואיל והתורה נמסרה לישראל ע"י משה דהיה שליח, על כן לא שייך בזה משום בל תלין, ושפיר אמרינן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא עכ"ד.

ובספר תולעת השני (דף קס"ד) כתב לתרץ, דלאו דבל תלין לא שייך לגבי קיום המצוות, מפני שאין אדם בעולם שיוכל לגמור כל מלאכת ה', כמש"כ בקרית ספר מהמבי"ט (הקדמה פ"ו), שהאריך לחקור בענין חיוב התרי"ג מצות שנראה שאפשר לאיש אחד לקיים כל מצות עשה ול"ת, וזה אינו, כי אם נחפש המצוות אחת לאחת למצוא חשבון, נמצא כמה מצות שאינם

להאותיות העתידות לבוא, וא"כ ממילא נסתר הנ"ל, ואדרבה צריכין לומר דבכור נוטל פי שנים גם בראוי, וממילא גם יעקב נוטל פי שנים בגלות, ולפי"ז אכתי לא נשלם הזמן במצרים, נמצא לפי"ז דאם הולכין בסדר אבג"ד אז הבכור אינו נוטל חלק בראוי, דהרי אותיות בכ"ר אינו כפולות כי אם להאותיות שהיו, וא"כ ישראל אין נוטלין פי שנים בגלות מצרים, ושפיר יצאו בזמנם עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, דר' יודן שאל ממנ"פ, אתמול נאמר לו למשה עלה אל ה' כדי לקבל התורה, והטעם דקבלת התורה היתה על ידי שליח, משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והיכא דשכרו על ידי שליח ליכא הלאו דלא תלין, ולכאורה בלא"ה ליכא תביעה לשכר המצות, דהרי שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולכן כשנגמור לקיים כל התורה אז מגיע לנו שכר, וכיון שזה אי אפשר ממילא דליכא שום תביעה לקבלת שכר, וע"כ דשפיר אפשר לקיים כל המצוות על ידי לימוד, ומינה דתלמוד גדול ממעשה, והתורה ניתנה כסדר אבג"ד, ומעתה הבכור אינו נוטל חלק בראוי, וא"כ ישראל אין נוטלין פי שנים בגלות מצרים, ושפיר יצאו בזמנם, ולפי"ז בדין סירב מרע"ה ללכת למצרים, ולא היה לו להיענש על כך, ולכן שואל המדרש א"כ אמאי נאמר לו עלה אל הר העברים ודו"ק.

ג) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דלכך היתה נתינת התורה על ידי משה רבינו, דכיון דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וקשה הלא הקב"ה שומר משמרתה של תורה, והאיכא לאו דלא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר, אך כיון דהתורה ניתנה על ידי שליח, והיכא דשכרו על ידי שליח ליכא הלאו דלא תלין.

ואיתא בקידושין (ל"ט:), ר' יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה (באותו מתן שכר להודיעך שאין מתן שכר אלא לעולם הבא), בכיבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימך לעולם שכולו ארוך, ורבנן ס"ל (דף מ:.) למען ייטב לך בעוה"ז, ולמען יאריכון ימך לעוה"ב עיי"ש.

ובספר המדרש והמעשה (פרשת יתרו) בעמק הלכה (אות ב') כתב, דר' יעקב ורבנן פליגי אי דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דרבנן ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ ליכא לפרש שניהם על עוה"ב, דתרי קראי על עוה"ב למה לי, וע"כ דלמען ייטב לך בעוה"ז ולמען יאריכון ימך לעוה"ב, וא"כ ע"כ דיש שכר מצוה בהאי עלמא, ור' יעקב ס"ל דדברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ י"ל דשניהם קאי על עוה"ב, ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא עכ"ד עיי"ש.

וכבר כתבו המפ' דמרע"ה טעם גדול היה לו בסירובו לילך למצרים, כי רצה שהקב"ה בעצמו יגאלם דבכך יהיה גאולת עולם, שהרי מעשי הקב"ה המה נצחיים ודבר אלוקינו יקום לעולם, וכדכתיב בישעיה (פ"ח-י"ז) ישראל נושע בה' תשועת עולמים, ולכן אמר שלח נא ביד תשלח, ועיין בתרגום יונתן בן עוזיאל שכתב דהיינו ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומיא, שהתחנן שיהא גאולת עולם ע"י אליהו כפי שעתיד להיות בקץ הגאולה.

ועיין במד"ר שמות (פרשה ג-ד) עה"פ ויאמר משה אל האלקים מי אנכי, א"ר יהושע בן לוי משל למלך שהשיא את בתו ופסק ליתן לה מדינה ושפחה אחת מטרונית, ונתן לה שפחה כושית, א"ל חתנו לא שפחה מטרונית פסקת ליתן לי, כך אמר משה לפני הקב"ה, רבון העולמים כשירד יעקב למצרים לא כך אמרת לו אנכי ארד עמך מצרים ואנכי אעלך גם עלה, ועכשיו אתה אומר לי לכה ואשלחך אל פרעה, לא אנכי הוא שאמרת לו ואנכי אעלך גם עלה עיי"ש, וכוונת המדרש דמשה טען דכיון דהקב"ה הבטיח דהוא יגאלם, ממילא דבכך הו"ל גאולת עולם, וזה הדמיון לשפחה מטרונית, משא"כ אם הגאולה יהיה על ידי שליח, הו"ל רק גאולה זמנית ובבחינת שפחה כושית, ולפי"ז בדין סירב מרע"ה ללכת למצרים, ולא היה לו להיענש על כך.

ולכאורה הרי לא היה אפשר שהקב"ה יגאלם בעצמו כיון דעדיין לא נשלם הזמן, וההבטחה דאנכי אעלך גם עלה חל כאשר יתקיים בהם הגזרה ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ולפי"ז לאו שפיר עשה משה בסירובו ללכת בשליחותו של מקום.

ובהגדה של פסח בית אברהם פסקא מה נשתנה (דף י"ט:.) כתב, דלכך יצאו ישראל ממצרים קודם זמנם, לפי שמגיע חלק גם לעשיו, אך הקשה כיון דיעקב קנה הבכורה מעשיו, וכיון דבכור נוטל פי שנים, וא"כ עדיין לא נשלם הזמן, דהרי לא היה שני חלקים מגזירת ארבע מאות שנה, אך י"ל, דהלא קיי"ל בחו"מ (סי' רע"ח סעיף ד') דהבכור אינו נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק, וא"כ ה"נ לא היה צריך ליטול פי שנים בגלות, דהרי הגלות בימי יצחק ראוי היה, ולא עדיף משאר ירושות, והביא בשם האריז"ל רמז שהבכור נוטל פי שנים, לפי שהאותיות בכ"ר הם כפולות להאותיות שלפניו, הב' הוא כפל הא', הכ' הוא כפל הו"ד, הר' הוא כפל הק', ובתורה כתיב בכר חסר, רמז שבכור נוטל פי שנים, וכמו שהאותיות אלו הם כפל להאותיות שלפניו ולא להאותיות שלאחריו, ה"נ בכור נוטל פי שנים במוחזק ולא בראוי ע"כ.

ובמדרש איתא פלוגתא אם האותיות המה כסדר אבג"ד, או בדרך תשר"ק, ולפי"ז נמצא אם האותיות כסדר נאמרו היינו אבג"ד, שפיר הוי האותיות בכ"ר כפולות להאותיות שלפניו, אבל אי נימא דהאותיות ניתנו בדרך תשר"ק, א"כ נמצא דהאותיות בכ"ר המה כפולות להאותיות שלאחריהן, והיינו

ואיתא במד"ר פרשת ואתחנן (פרשה ב-ט) עה"פ כי לא תעבור את הירדן הזה, אמר לו הקב"ה למשה אם אתה נקבר כאן אצלן הן באים עמך בזכותך, א"ר לוי, למה"ד לאחד שנתפזרו מעותיו במקום אפילה, אמר, אם אומר אני האירו לי שאקבץ מעותי אין בריה משכחת עלי, מה עשה נטל זהוב אחד והשליך בתוכם והתחיל צווח ואומר האירו לי, זהוב אחד היה לי ונפל ממנו כאן, והאירו לו, מה עשה משנטל את הזהוב אמר להן בחייכם המתינו לי שאלקט את המעות וליקטן בזכות הזהוב נתלקטו המעות, כך אמר לו הקב"ה למשה, אם נקבר אתה אצלם במדבר הן באים בזכותך ואתה בא בראשם שנאמר וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם דעל כן שם במדבר חלקת מחוקק ספון כדי שיתא ראשי עם עיי"ש, הרי מהאי טעמא לא נכנס משה לארץ ישראל כדי שיחזיר את מתי מדבר לעת"ל כשיעמדו לתחיה, ואי היה נכנס לארץ ישראל אזי מתי מדבר לא יעמדו לתחיית המתים.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף ק"ג), תנו רבנן, דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימותו, יתמו בעולם הזה ושם ימותו בעולם הבא, ואומר אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחתי דברי ר"ע, ר' אליעזר אומר אין הן לעולם הבא שנאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח (והיינו דור המדבר שכרתו ברית של מקום עלי זבחים ושלמים דכתיב ויבחו זבחים שלמים וכתיב ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם), ומה אני מקיים אשר נשבעתי באפי, באפי נשבעתי וחזורני בי (והיינו אשר נשבעתי באפי מפני כעסי נשבעתי ומתחרט אני) עיי"ש, ולפי"ז י"ל דלהמ"ד דס"ל דמתי מדבר אין להם חלק לעולם הבא ואינם קמים לתחיית המתים שפיר י"ל דלכן לא נכנס משה לא"י כדי להביאם עמו, אבל להמ"ד דס"ל דיש להם חלק לעולם הבא וקמים לתחיים המתים אין צורך למשה להיקבר בחו"ל כדי להביאם עמו.

ובספר שתי ידות פ' מטות (דף ק"ו. מדפ"ס) כתב, דמחלקותם אי מתי מדבר יש להם חלק לעולם הבא או לא תליא אי אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דמאן דאמר דאין להם חלק לעולם הבא משום דכתיב יתמו ושם ימותו דיתמו קאי בעוה"ז ושם ימותו קאי אעוה"ב ס"ל דלא דברה תורה כלשון בני אדם ולכן דרש יתמו ושם ימותו, ולמ"ד דס"ל דיש להם חלק לעולם הבא ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ויתמו ושם ימותו קאי אעוה"ז עיי"ש.

ובזה יבואר המדרש, דר' יודן שאל ממנ"פ, אתמול נאמר לו למשה עלה אל ה' כדי לקבל התורה, והטעם דקבלת התורה היתה על ידי שליח, משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ומעתה ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ולפי"ז ס"ל דמתי מדבר יש להם חלק לעולם הבא וקמים לתחיים המתים, ומעתה אין צורך למשה להיקבר בחו"ל כדי להביאם עמו, וא"כ אמאי נאמר לו עכשיו עלה אל ה' העברים, שנגזר עליו שלא יכנס לאר"י כדי שיביא עמו מתי מדבר ודו"ק.

ד' עוי"ל, עפי"מ שכתב בספר אגרא דכלה (ריש פרשת עקב) עה"פ והיה עקב תשמעון וגו' ושמר ה' אלקיך וגו' אשר נשבע לאבותיך וז"ל, יש להתבונן, וכי סלקא דעתך שהקב"ה לא יקיים השבועה שנשבע לאבות, ומה הוא השמירה שצריך השי"ת לשמור ההבטחה, והנראה, דבסוף פרשת ואתחנן כתיב ושמרת את המצוה ואת החוקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם, ואיתא במסכת עירובין (דף כ"ב.) היום לעשותם ולמחד לקבל שכרם, הנה לפי"ז יש לנו דין שומר שכר שמתחייב באונס קל כגון גניבה ואבידה, מכל שכן שמתחייב בפשיעה, והנה ענין השמירה לכל דבר הוא כפי המצטרך כגון כספים אין להם שמירה אלא בקרקע כדאיתא במסכת ב"מ (דף מ"ב), וכן כל ענין לפי חשיבותו, והנה בדברי תורה כתיב במשלי (כ"ג-ה) התעייף עיניך בו ואיננו, ואיך אפשר לילוד אשה לבל יחטא ויפשע, ועל זה יפול לב האדם, הלא ח"ו אייגע לריק בשמירתי, וא"כ חלילה יאמר טוב יותר שלא אקבל השמירה, לז"א ושמרת וגו' אתה מחוייב לקבל עליך השמירה, ואל יפול לבך עליך הלא לדברים חשובים כאלו צריכים שמירה יתירה ובאם לא אשמור כפי חשיבותם הנה אקרא פושע ומתחייב.

לזה אמר והיה עקב תשמעון וגו' ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, היינו עפ"י דת ודין תורתנו הקדושה שמור לי ואשמור לך הו"ל שומר שכר כדאיתא במסכת ב"מ (דף פ.) ודוקא שמור לי היום ואשמור לך למחר, אבל שמור לי ואשמור לך תיכף, פטור אפילו מפשיעה דמקרי בעליו עמו כיון שהבעלים עמו במלאכתו, ודוקא שהבעלים שאולים אצלו בשעה שקנה הפקדון לשמירה, אבל קנה הפקדון היום ואחר כך שאל או שכר את הבעלים לא מקרי בעליו עמו, כן הוא הפסק הלכה על פי דת ודין תורתנו הקדושה כדאיתא בשו"ע חו"מ (סי' רצ"א), לזה אמר אל יפול לבך עליך כנ"ל, כי הנה ושמר ה' אלקיך לך וגו' אשר נשבע לאבותיך מאז, ומקרי בעליו עמו, ותהיה פטור כנ"ל, רק עלה והצלה בקבלת השמירה, ואם עיני שכל לך תשכיל ממוצא הדברים מה שדרשו חז"ל בירושלמי חגיגה (פ"א-ה"ו), הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, כי אלו היו שומרים התורה, הנה הבטחתי ושמר ה' אלקיך וגו' והוי שמירה בבעלים עכ"ד.

ונודע מה שפירש הרה"ק מרוזין זי"ע הפסוק גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, גם כי אלך בגיא צלמות היינו החטאים והפשעים, לא אירא רע היינו העונש בשביל החטא, והטעם כי אתה עמדי, והוי ליה שמירה בבעלים דפטור עכ"ד, ופירש עד"ז מה דכתיב בפרשת בלק (פרשה כ"ג-כ"א) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו, היינו דלא הביט און ביעקב משום שה' אלקיו עמו, וא"כ יש לנו דין שמירה בבעלים וממילא פטורים אנו על החטא עכ"ד, ועיין בספר שמע יעקב פרשת עקב (דף שפ"ג) ופרשת שופטים (דף חכ"ט), ובספר דבש לפי מערכת שי"ן (אות שמירה) עיי"ש.

לילך למצרים, משום דס"ל דאכתי לא הגיע הזמן, דהגזירה להיות בגלות היתה על ארבע מאות שנה, כדכתיב בפרשת לך (ט"ו-י"ג), כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה ואכתי לא הגיע הזמן.

אך איתא במד"ר פרשת בא (פרשה ט"ו-א), אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבון העולמים, ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר להם כבר שלמו שנאמר (שה"ש ב-א) הנה הסתיו עבר, ופי' ביפה תואר (שם) דקושי השעבוד הדומה לסתיו השלים הגלות עיי"ש.

אך איתא במסכת שבת (דף י'), אמר ר' חמא בן גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שהרי בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה ה"ג) ואע"ג דבלא"ה נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה עכ"ד, הרי דקושי השעבוד הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, ולפי"ז ליכא למימר דקושי השעבוד השלים הזמן, אך אם נאמר דהשבטים צדקו במה שמכרו את יוסף, א"כ שוב נמצא דקושי השעבוד היה שלא כדין, ושפיר י"ל דהשלים הזמן.

ולכאורה י"ל דהמחלוקת בין יוסף להשבטים היתה, דבפרשת וישב (פרשה ל"ג) כתיב כי בן זקונים הוא לו, וכתב רש"י, דכל מה שלמד בבית שם ועבר מסר לו עיי"ש, ובתרגום כתב ארי בר חכים הוא ליה, ואיתא במסכת אבות (פ"ד-מ"ג) שגגת תלמיד עולה זדון, ומעתה גבי יוסף השגגות אצלו הרי הוא כזדון וכפשיעה, והשבטים סברו מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו, ושמירה בבעלים לא מהני על פשיעה, ולכן דנו את יוסף.

ומעתה שפיר ממנ"פ שאל ר' יודן, אתמול נאמר לו למשה עלה אל ה' לקבל התורה, והטעם הוא כדי שלא יהיה להמלאכים טענת בר מיצרא, ולכאורה הא בלא"ה לא שייך כאן טענת בר מיצרא דהתורה לא שייך להמלאכים דמעשה גדול מתלמוד, וע"כ מוכח מכאן דתלמוד גדול ממעשה, ומעתה ס"ל מקרא נדרש לפניו ולפני פניו, ומעתה הצדק הוא עם יוסף, וקושי השעבוד בא לכפר על חטא דמכירת יוסף, ולא להשלים הזמן, ועדיין לא הגיע הזמן, וא"כ הצדק הוא עם משה, ולכן שואל המדרש א"כ אמאי נאמר לו עלה אל הר העברים ודו"ק.

ה' עוי"ל, דהבאנו הטעם על מה שנגזר על משרע"ה שלא יכנס לארץ ישראל, שהוא בשביל שסירב ללכת למצרים ואמר שלח נא ביד תשלח, וכבר האריכו המפ' להמליץ על משרע"ה דלכן לא רצה לילך למצרים, משום דס"ל דאכתי לא הגיע הזמן, דהגזירה להיות בגלות היתה על ארבע מאות שנה, כדכתיב בפרשת לך (ט"ו-י"ג), כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה ואכתי לא הגיע הזמן.

אמנם כ"ז א"ש בחטא שלא ברצונו, אמנם הנפש החוטאת שחטא בפשיעה, ובוזה איכא פלוגתא במסכת ב"מ (דף צ"ה.) אם בפשיעה בבעלים פטור, דאיכא למ"ד פטור דקסבר מקרא נדרש לפניו ולפני פניו, ולפי"ז פטור דבעליו עמו דכתיב בשואל קאי גם על פשיעה דכתיב לפני פניו אצל שומר חנים, אך למ"ד מקרא נדרש רק לפניו ולא לפני פניו, וקאי פטור דשמירה בבעלים רק על חיוב דשומר שכו דחייב אגניבה ואבידה ולא על פשיעה דכתיב בשומר חנים, עיין בספר מלא הרועים ח"ב ערך מקרא נדרש (אות ג), ובספר כסף נבחר פרשת כי תשא (דף ק"ע)..

ואיתא בשבת (ל"ב:) אי בעון ביטול תורה בנים מתים או בשביל עון מזוזה, מאן דאמר בעון ביטול תורה מקרא נדרש לפניו ולפני פניו, דקרא למען ירבו ימיכם וימי בניכם קאי אולמדתם אותם את בניכם, דאז למען ירבו ימיכם וימי בניכם ומכלל הן אתה שומע לאו, ואי בעון מזוזה בנים מתים דמקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו, ולמען ירבו קאי על מזוזה ולא על תלמוד תורה עיין בס' תולדות יצחק (דף ל'), ובס' כסף נבחר (פ' ושלח).

ובספר דורש טוב לחנוכה (אפ"ר אות א') כתב, דפלוגתתם תליא אי תלמוד גדול או מעשה גדול, דאי תלמוד גדול ממעשה אז מקרא נדרש לפניו ולפני פניו דלמען ירבו ימיכם קאי על ולמדתם אותם דזהו העיקר הלימוד שהוא גדול ממעשה, ואי ס"ל מעשה גדול מתלמוד אז למען ירבו קאי על עון מזוזה שהוא גדול מתלמוד עיי"ש.

והבאנו מש"כ במאמר מרדכי (פ' תשא), דלכן נתן הקב"ה את התורה ע"י משרע"ה, משום שהוא מלאך כדכתיב (במדבר כ"ט:) וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים, ועי"ז לא יהיה להמלאכים טענת דינא דבר מצרא עכ"ד.

ולכאורה הא בלא"ה לא שייך כאן דינא דבר מצרא, לפימש"כ בספר פני יצחק (ח"ו דף ב') לסתור טענת המלאכים דהתורה שייכת להם משום דינא דבר מיצרא, דאיתא במסכת קידושין (דף מ"ג:) וכבר היה ר' טרפון זקנים מסובין בעלית בית נתזה (שם האיש) בלוד, נשאלה שאילה זו בפניהם, תלמוד גדול או מעשה גדול, נענה ר' טרפון ואמר מעשה גדול וכו' עיי"ש, וכיון דנקטינן מעשה גדול מתלמוד, והמלאכים אי אפשר להם לקיים התורה אלא ע"י תלמוד ולא על ידי מעשה, וכבר פסק הרמ"א בחו"מ (ס' קע"ה סכ"א), דכל היכא דאיכא פסידא למוכר ליכא טענת בר מיצרא, וכיון שאי אפשר להמלאכים לקיים התורה במעשה איכא פסידא למוכר עכ"ד, וכ"כ בספר מעשה רוקח פרשת בראשית (דף א') עיי"ש.

והבאנו הטעם על מה שנגזר על משרע"ה שלא יכנס לארץ ישראל, שהוא בשביל שסירב ללכת למצרים ואמר שלח נא ביד תשלח, וכבר האריכו המפ' להמליץ על משרע"ה דלכן לא רצה

על השמים, מפני שהם נבראו בשני, ובני ישראל נבראו בששי, והשיב להם הקב"ה, דישראל היו במחשבה תחילה לבראות קודם כל מעשי בראשית, ולכן ניתן התורה לישראל דוקא דאזלינן בתר מחשבה עכ"ד.

ומעתה שפיר ממנ"פ שאל ר' יודן, אתמול נאמר לו למשה עלה אל ה' לקבל התורה, והטעם הוא כדי שלא יהיה להמלאכים טענת בר מיצרא, וע"כ דאזלינן בתר מעשה, ולפי"ז לא קנה אברהם אבינו את הארץ, וארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, ולא שייך לומר דהגלות התחיל מלידת יצחק, ועדיין לא הגיע הזמן, וא"כ הצדק הוא עם משה, ולכן שואל המדרש א"כ אמאי נאמר לו עלה אל ה' העברים ודרו"ק.

ו) עוי"ל עפ"י הנ"ל, דלכך היתה נתינת התורה על ידי משה רבינו, דכיון דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וקשה הלא הקב"ה שומר משמרתה של תורה, והאיכא לאו דלא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר, אך כיון דהתורה ניתנה על ידי שליח, והיכא דשכרו על ידי שליח ליכא הלאו דלא תלין.

ובספר מתת י-ה (פרשת וישב) כתב לבאר הטעם דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, כיון דעיקר תשלום השכר הוא בעבור שיצר לב האדם רע מנעוריו ובכל יום ויום מתגבר ומתחדש להסתיו מדרך ה', והאדם צריך לעמוד כנגדו במלחמה כבידה, למאן לשמוע לעצתו ולהדבק בקיום מצות ה', בגין כך בדין שישולם שכרו, משא"כ אילו לא היה יצר סוכן בנו להדיחנו מקיום המצות לא היה בדין ליתן שכר, ואיתא במסכת ע"ז (דף כ"ה:) השוכר את הפועל להעביר חביות של יין נסך שכרו אסור, יען שהפועל רוצה שיתקיים האיסור ולא ישבר מאליו כדי שלא יפסיד שכרו, ויש ללמוד מכאן דכל היכי דרוצה בקיומו של איסור שכרו אסור, ובאשר לכך כיון דהיצר הרע נחשב כע"ז שאסור בהנאה וכדרשת חז"ל במסכת שבת (דף ק"ה:) לא יהיה בכך אל זר איזהו אל זר שהוא בלבו של אדם הוי אומר זה יצה"ר עיי"ש, ולכן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, דהא כאמור השכר המצות הוא מחמת היצר הרע, ונמצא דאילו היו מקבלין שכר בהאי עלמא היה נחשב האדם כרוצה בקיומו אשר שכרו אסור.

וסברת המ"ד שכר מצוה בהאי עלמא איכא, היינו משום דאיתא במפ' כי לעתיד לבוא יתהפך היצר הרע למלאך טוב וממילא דלעתיד יהא שכרו מותר בהנאה, ונמצא דאי אמרינן דכל העומד לשחוט כשחוט דמי הו"ל כאילו כבר שחוט ונתהפך לטוב, ואמרינן דאגלאי מילתא למפרע שמשעה ראשונה נידון כשחוט וכאילו הוא כבר מלאך טוב דמותר להנות מקיומו, ולכן שפיר אפשר לקבל שכר גם בהאי עלמא עיי"ש.

אך כתב רש"י"ל פרשת לך (סו), דחשבינן הגלות מלידת יצחק, ומשנולד יצחק עד שישראל יצאו ממצרים הוה ארבע מאות שנה עיי"ש, וכן בפרשת בא (פרשה י"ב-ט) עה"פ ומושב בני ישראל וגו', כתב רש"י"ל וז"ל, אשר ישבו במצרים אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם, שלשים שנה וארבע מאות שנה, בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה וכו' עיי"ש, ובמדרש שוחר טוב (תהלים פרק י"ח) איתא, א"ר שמואל, לפי שהיה הקב"ה מפתה את משה כל שבעת ימי הסנה שילך בשליחותו וכו', אמר להקב"ה, רבון העולמים, כבר חשבתי מה שאמרת לאברהם אבינו בבין הבתרים ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועדיין לא נשלמו ולא עשו שם אלא מאתים ועשר, א"ל הקב"ה, לא כמו שאתה מחשב לעצמך, שמיום שנולד יצחק הקדמתי להם הקץ ודלגתי אותו וכו' וכבר נשלם עכ"ל, ולפי"ז י"ל דשפיר יצאו בני ישראל ממצרים בזמנם.

ובספר חכמת התורה מהגאון רש"י"ק וצ"ל פרשת לך (דף ר"ד:) כתב, דזה דחשבינן הגלות מלידת יצחק תליא אם ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו או לא, דאם מוחזקת הוא מאבותינו, א"כ כיון דהארץ הוא של אברהם וזרעו, ואחרים מושלים בו נחשב כגור, אבל אם א"י אינה מוחזקת מאבותינו, א"כ הארץ הוא של אברהם ובמה נחשב גר יותר מן הגויים, ולכן לא נחשב גר רק ע"י עבדום וענו, ול"ש לומר דהגלות התחיל מלידת יצחק עיי"ש.

ובספר יושב אהלים פרשת וארא (דף קל"ג מדפה"ס) כתב בשם המפ', דאברהם אבינו קנה את הארץ בהבטה, כדכתיב בפרשת לך (פרשה י"ג-ט"ו) וכל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה, וזכה בה מדין הבטה בהפקר, והא דמהני הבטה לקנות בה הגם שלא עשה מאומה, היינו כיון ששם מחשבתו ורצונו לזכות בדבר זה סגי בכך לקנותו שיכנס לרשותו ונעשה שלו, והיינו דמ"ד הבטה בהפקר קונה ס"ל דמחשבה כמעשה, משא"כ מאן דס"ל דהבטה בהפקר אינו קונה ס"ל דבעי מעשה בקנין, ומחשבה לא הוי כמעשה עיי"ש, ומעתה אי ס"ל דאזלינן בתר מחשבה והבטה בהפקר קונה, א"כ אהני הבטת אברהם לזכות בקנין הארץ וס"ל דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, משא"כ אי ס"ל דלא אזלינן בתר מחשבה ואין הבטה קונה בהפקר ולפי"ז לא זכה אברהם בארץ, ולפי"ז ע"כ דארץ ישראל אינו מוחזקת מאבותינו.

והבאנו מש"כ במאמר מרדכי (פ' תשא), דלכן נתן הקב"ה את התורה ע"י משרע"ה, משום שהוא מלאך כדכתיב (במדבר כ"ט"ו) וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים, ועי"ז לא יהיה להמלאכים טענת דינא דבר מצרא עכ"ד.

ולכאורה הא בלא"ה לא שייך כאן דינא דבר מצרא, לפימש"כ בספר אשד הנחלים (דף י"ח), דהמלאכים באו בטענה תנה הודך

למרק את זוהמת חטא אדה"ר, שכל בני ישראל נכללים באותו חטא, כי כל נשמות היו תלויין באדה"ר ונהנו מאכילתו, ועל כן הגאולה אינה יכולה להיות אלא ע"י מי שהוא עצמו לא נכלל בחטא אדה"ר, ולכן משה שהיה נשמתו בקנה של אדם הראשון ולא נהנה משום אכילה, הוא היה ראוי להיות הגואל עיי"ש.

ובספר תורת משה בפרשת בראשית (ג-ב) עה"פ ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל, הביא מה דאיתא בבראשית רבה (י"ט-ס"ה) שחווה סחטה ענבים ונתנה לו עיי"ש, ואיתא במסכת חולין (דף ק"ב:), דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סיתוניות (ענבים הנמצאים בגפנים בימות החורף שאין מתבשלין לעולם ועושים מהם חומץ) ושאר מי פירות של תרומה, ר' אליעזר מחייב קרן וחומש (אם אכלו בשוגג), ור' יהושע פוטר, ופליגי לגבי משקין היוצאין ממנו אם הוי כמותו עיי"ש, וי"ל דתליא בזה, דאי ס"ל כוחו כגופו דמיא א"כ גם המשקין היוצאין הו"ל כגוף האיסור, משא"כ אי ס"ל כוחו לאו כגופו י"ל דרק גוף הדבר נאסר ולא המשקה שאינו כגוף הדבר עצמו.

היוצא לנו מזה דמעשה אדה"ר אם נחשב לחטא תליא בזה, דאי ס"ל כוחו כגופו ממילא דגם המשקין היוצאין מהפרי הו"ל כמותו ובכלל האיסור, משא"כ אי ס"ל כוחו לאו כגופו יש מקום לומר דרק הפרי בלבד נאסר ואעפ"י דהמשקה יוצא מכח הפרי לא הוי כגוף הפרי עצמו להחשב בכלל האיסור עיי"ש.

ובספר ברכה משולשת (מאמר ד') הביא מהגר"י אייבשיץ, דהא אם כוחו כגופו תליא אם קנין פירות כקנין הגוף דמי, דקנין פירות היינו שאין לו בעלות על עצם גוף הקרקע אלא על הגידולים והפירות היוצאים ממנה, ולכן אי כוחו כגופו א"כ גם קנין פירות כקנין הגוף דמי, משא"כ אי כוחו לאו כגופו קנין פירות נמי לאו כקנין הגוף דמי עכ"ד.

והבאנו מש"כ במאמר מרדכי (פ' תשא), דלכך נתן הקב"ה את התורה ע"י משרע"ה, משום שהוא מלאך כדכתיב (במדבר כ-ט"ז) וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים, ועיי"ז לא יהיה להמלאכים טענת דינא דבר מצרא עכ"ד.

ולכאורה הא בלא"ה לא שייך כאן דינא דבר מצרא, לפי"מ דאיתא בחו"מ (סי' קע"ה סעיף ס"ג) בשם הרשב"א, דמי שמכר שדה לזמן ולא לחלוטין לית בה דינא דבר מצרא, ולפי"מ דאמרינן במסכת נדה (דף ס"א:) דמצות בטילות לעת"ל, א"כ הרי הקב"ה נתן התורה לזמן קצוב ולית ביה דינא דבר מצרא, והנה המפ' כתבו דדעת הרשב"א דהיכא דמכר לזמן ל"ש דינא דבר מצרא איתא כמ"ד דקנין פירות ל"ה כקנין הגוף, אבל להמ"ד דהוה כקנין הגוף או אף במוכר לזמן אית ביה דינא דבר מצרא עיי"ן ביושב אהלים (פ' בשלח דף קנ"א מרפ"ס) ובספר והוכח אברהם (פ' ואתחנן דף קכ"א).

ובהואיל משה שנת תשע"ו (אות קפ"ג) כתבנו, דלכאורה י"ל דזה תליא בפלוגתא דתנאי אי אמרינן ברירה או אין ברירה, דאי ס"ל יש ברירה שפיר י"ל דכיון דסופו להתהפך למוטב איגלאי מילתא למפרע שנידון מעתה כמלאך טהור, משא"כ אי ס"ל אין ברירה לא שייך להתירו למפרע כמלאך טוב ולעת עתה אסור להנות על ידו, ולכן אי אפשר לקבל שכר בהאי עלמא.

ומה שנחלקו השבטים על יוסף במה שאמרו המלוך תמלוך עלינו, כתבו המפ' שטענתם היתה דיוסף אינו ראוי למלוכה, כי ראובן הוא הבכור ולו שייך המלוכה, ויוסף נוטל המלוכה שלא כדת, אך כתבו בספרי דרוש דהצדק הוא עם יוסף, דהלא יעקב ביקש ליקח את רחל לאשה ובשבילה נשתעבד כל השנים, אלא על ידי ערמת לבן נשא את לאה תחילה, ולכן אע"ג שבתחילה נולד ראובן ללאה, מ"מ הואיל וכל עצמו של יעקב לא נתכוון אלא לרחל שהיא היתה עקרת הבית, א"כ משעה שנולד יוסף איגלאי מילתא למפרע שהוא היה הבכור משעה ראשונה, ועליו נתכוון יעקב להיות מיוצאי חלציו, ולכן אי ס"ל יש ברירה, שפיר י"ל דמן הדין דהבכורה שייכת ליוסף, משא"כ אי ס"ל אין ברירה, ומאחר דמתחילה נתייחד ראובן להבכורה, לא שייך לבטל בכורתו אחר כך משום איגלאי מילתא למפרע.

ובזה יבואר המדרש, דר' יודן שאל ממנ"פ, אתמול נאמר לו למשה עלה אל ה' כדי לקבל התורה, והטעם דקבלת התורה היתה על ידי שלית, משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והיכא דשכרו על ידי שליח ליכא הלאו דלא תלין, ולכאורה בלא"ה ליכא תביעה לשכר המצות, דאילו היו מקבלין שכר בהאי עלמא היה נחשב האדם כרוצה בקיומו אשר שכרו אסור, ועכצ"ל דס"ל יש ברירה ואז שפיר י"ל דכיון דסופו להתהפך למוטב איגלאי מילתא למפרע שנידון מעתה כמלאך טהור, ולכן ניתנה התורה על ידי שליח כדי שלא לעבור על הלאו דלא תלין, וכיון דס"ל יש ברירה א"כ הצדק הוא עם יוסף, וקושי השעבוד בא לכפר על חטא דמכירת יוסף, ולא להשלים הזמן, ועדיין לא הגיע הזמן, וא"כ הצדק הוא עם משה, ולכן שואל המדרש א"כ אמאי נאמר לו עלה אל ה' העברים ודו"ק.

ז) עוי"ל, דאיתא במדרש רבה פרשת שמות (פרשה ג-ג) ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי, עד עתה לא בא צעקתם לפני, שלא הגיע הקץ שאמרתי לאברהם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועתה לכה ואשלחך אל פרעה, א,ר אלעזר, לכה וודאית לומר אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם עיי"ש, ולכאורה צ"ב דלמה לא היה יכול להיות הגאולה ורק דוקא על ידי משה, ובספר אבני שוהם פרשת וארא (אות א) כתב לבאר, עפימ"ש"כ בספר עשרה מאמרות דגלות מצרים בא

השרת כבר נוצרו ביום השני כדאיתא במדרש בראשית רבה ג-
(ח), וא"כ מן הדין שיהא מעלת המלאכים גדולה יותר מצדיקים,
אכן הא לא קשיא כיון שעוד בטרם הרים יולדו קודם בריאת
העולם כבר ישראל עלו במחשבה תחלה וכמבואר במדרש (א-ה),
אך זה דוקא אי אזלינן בתר מחשבה א"כ י"ל דכיון שישראל
קדמו במחשבה חשיבי טפי, משא"כ אי אזלינן בתר מעשה א"כ
מלאכים שבמעשה נוצרו כבר בשני חשיבי טפי.

והבאנו מש"כ במאמר מרדכי (פ' תשא), דלכך נתן הקב"ה את
התורה ע"י משרע"ה, משום שהוא מלאך כדכתיב (במדבר כ-ט"ז)
וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים, ועי"ז לא יהיה להמלאכים
טענת דינא דבר מצרא עכ"ד.

ולכאורה הא בלא"ה לא שייך כאן דינא דבר מצרא, לפימ"ש"כ
בספר אשד הנחלים (דף י"ח), דהמלאכים באו בטענה תנה הודך
על השמים, מפני שהם נבראו בשני, ובני ישראל נבראו בששי,
והשיב להם הקב"ה, דישאל היו במחשבה תחילה לבראות
קודם כל מעשי בראשית, ולכן ניתן התורה לישראל דוקא
דאזלינן בתר מחשבה עכ"ד.

והבאנו הטעם על מה שנגזר על משרע"ה שלא יכנס לארץ
ישראל, דהוא בשביל שסירב ללכת למצרים ואמר שלח נא ביד
תשלח, וכבר האריכו המפ' להמליץ על משרע"ה דלכך לא רצה
לילך למצרים, משום דס"ל דאכתי לא הגיע הזמן, דהגזירה
להיות בגלות היתה על ארבע מאות שנה, כדכתיב בפרשת לך
(ט"ז-י"ג), כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה ואכתי
לא הגיע הזמן.

אך איתא במד"ר פרשת בא (פרשה ט"ז-א), אמרו ישראל לפני
הקב"ה, רבונו העולמים, ארבע מאות שנה אמרת לנו להשתעבד
ועדיין לא שלמו, אמר להם כבר שלמו שנאמר (שה"ש ב-יא) הנה
הסתיו עבר, ופ"י ביפה תואר (שם) דקושי השעבוד הדומה לסתיו
השלים הגלות עיי"ש, אך במסכת שבת מבואר דקושי השעבוד
הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, ולפי"ז ליכא למימר דקושי
השעבוד השלים הזמן, אך אם נאמר דהשבטים צדקו במה
שמכרו את יוסף, א"כ שוב נמצא דקושי השעבוד היה שלא
כדין, ושפיר י"ל דהשלים הזמן.

ומעתה שפיר ממנ"פ שאל ר' יודן, אתמול נאמר לו למשה עלה
אל ה' לקבל התורה, והטעם הוא כדי שלא יהיה להמלאכים
טענת בר מיצרא, וע"כ דאזלינן בתר מעשה, ולפי"ז אזלינן בתר
מעשה דהיינו הלידה, ולא בתר היצירה, וכיון שלמעשה נולד
יוסף לרחל, אז ראוי יוסף ליתן לו משפט הבכורה, ומעתה
הצדק הוא עם יוסף, וקושי השעבוד בא לכפר על חטא דמכירת
יוסף, ולא להשלים הזמן, ועדיין לא הגיע הזמן, וא"כ הצדק
הוא עם משה, ולכן שואל המדרש א"כ אמאי נאמר לו עלה אל
הר העברים ודו"ק.

ומעתה שפיר ממנ"פ שאל ר' יודן, אתמול נאמר לו למשה עלה
אל ה' לקבל התורה, ולכאורה המלאכים יש להם טענת בר
מיצרא, וע"כ דס"ל דקנין פירות לאו קנין הגוף דמי, ובמוכר
לזמן ליכא דין בר מיצרא, ומעתה ס"ל כוחו לאו כגופו, ולפי"ז
י"ל דרק הפרי בלבד נאסר ולא המשקה היוצא ממנו, ומעתה
ליכא פגם לכל בני ישראל באכילת עץ הדעת, ומעתה לא צריך
שיהיה הגאולה דייקא על ידי משה, וא"כ הצדק הוא עם משה,
ולכן שואל המדרש א"כ אמאי נאמר לו עלה אל הר העברים
ודו"ק.

(ח) עוי"ל, עפי"מ שכתבו המפ' דמה שנחלקו שבטי י-ה על
יוסף ויקנאו בו אחיו על שעשה לו אביו כתונת פסים, דהוא
משום שעד שלא נבנה המשכן היתה עבודה בבכורות, ויעקב
זכה בבכורה כשקנאה מעשיו, ומסר יעקב את הבכורה ליוסף,
ועל כן הלבישו כתונת פסים שהם בגדי כהונה, וכן איתא בידי
משה על המדרש בראשית רבה (פרשה פ"ד-ט"ז) בשם הזוה"ק שיוסף
לבש ד' בגדים כנגד ד' בגדי כהונה עיי"ש, ולכן הרע לשבטים
על שנבחר יוסף לעמוד לשרת לפני ה' מדין בכור שהרי לא היה
לו משפט הבכורה, ומה"ט נחלקו עליו.

ולכאורה הרי שפיר עביד יעקב ליתן הבכורה ליוסף, דכיון
שירד ראובן מאותה איצטלא כדכתיב בפ' ויחי (מ"ט-ה) פחו כמים
אל תותר, וכתיב בדברי הימים א' (פרשה ה-א) ובחללו יצועי אביו
ניתנה בכורתו לבני יוסף וגו', היה בדין לעטר את יוסף במעלת
הבכורה שהרי היה בכור לאמו רחל שהיתה עקרת הבית.

ואיתא במסכת ברכות (דף ט) עה"פ פרשת ויצא (פרשה ל-כ"א), ואחר
ילדה בת ותקרא את שמה דינה, מאי ואחר, אמר רב, לאחר
שדנה לאה דין בעצמה ואמרה י"ב שבטים עתידין לצאת
מיעקב, ששה יצאו ממני, וארבעה מן השפחות הרי עשרה, אם
זה זכר לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות, מיד נהפכה לבת
שנאמר ותקרא את שמה דינה עיי"ש, ובתרגום יונתן בן עוזיאל
פרשת ויצא (פרשה ל-כ"א) כתב, ושמיע מן קדם ה' צלותא דלאה
ואיתחלפו עוברייה במעיהון והוה יתיב יוסף במעאה דרחל
ודינה במעאה דלאה עכ"ל, וכ"ה במהרש"א במסכת ברכות (שם)
בשם הפענח רזא עיי"ש.

מבואר מזה דעיקר יצירתו של יוסף לא היה אצל רחל כי אם אצל
לאה, וולפי"ז י"ל דהשבטים סברו דאזלינן בתר מחשבה היינו
בתר יצירה, וכיון דיוסף נוצר בבטנה של לאה אינו נחשב כבכור
לרחל, ואין ראוי ליתן לו משפט הבכורה, משא"כ יעקב ס"ל
דאזלינן בתר מעשה דהיינו הלידה, ולא בתר היצירה, וכיון
שלמעשה נולד יוסף לרחל, אז ראוי יוסף ליתן לו משפט הבכורה.

ובספר שמע יעקב למהר"י אלגאזי (פרשת וישלח) כתב, והנה אחז"ל
בחולין (דף צ"א) גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת עיי"ש,
ולכאורה הרי האדם לא נברא רק ביום הששי ואלו מלאכי

י"ל, דאיצטריך קרא היכא שהטבל אינו שלו ואי אפשר בהפרשה, ואם תאמר תיפוק ליה דאינו יוצא משום דהוי מצה גזולה, על זה י"ל דמשכחת לה היכא שהטבל הוא של נכרי דהיינו שנתמרח אצל ישראל ומכרו לנכרי אחר מירוח והפריש הישראל ממנו תרומה ומעשרות אבל לא מעשר עני, דהשתא איסור טבל איכא, ואי אפשר בהפרשה כיון שאינו שלו, אך למאן דס"ל גזל עכו"ם מותר בודאי דאין כאן משום מצוה הבאה בעבירה, ולכן צריכין קרא למעט דאינו יוצא מצות מצה עכ"ד.

ובספר ישועות יעקב (סוף הל' פסח) בתשובת נכד המחבר כתב, דשפיר י"ל דהו"א דעשה דאכילת מצה דוחה ל"ת דטבל, ואף דאיסור טבל יש בו חיוב מיתה בידי שמים, דהטעם דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, דלכאורה מה לי איסור לאו ומה לי איסור כרת, דהנה בטעם הדבר דאמרינן עשה דוחה ל"ת י"ל, דהיינו משום דבאיסורי לאוין בשוגג לא נחשב לחטא, כדחזינן דאין צריך כפרה על שגגת לאו, ולא חייבה התורה חטאת אלא על דבר שזדונו כרת או מיתת בית דין, כמבואר ברמב"ן (פרשת ויקרא) עה"פ וסמך ידו על ראש העולה, דלכן לא חייבה התורה להביא קרבן על השוגג רק בדבר שזדונו כרת ולא על שגגת לאו, כיון דשגגת לאו אין בו שום נשיאות חטא ואין צריך ריצוי כלל עיי"ש.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף פ"ד), רב לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא (ק"ן ישב לו בבשרו), דילמא חביל והו"ל שגגת איסור (של מכה אביו), ופריך אי הכי אחר נמי (לא לשקיל שהרי כל ישראל הוזהרו על חבלת חבירו דכתיב לא יוסיף פן יוסיף), ומשני אחר שגגת לאו (כשאין מתכוין הוי שגגה באיסור שזדונו לאו בעלמא דקיל), בנו שגגת חנק, וכתב בחידושי הר"ן לבאר, שהטעם הנכון דשגגת לאו מותר, מפני שלא מצינו שענש הכתוב כלל, ואפשר שאפילו בדיני שמים אינו מתחייב עיי"ש, והרי זה כסברת הרמב"ן ז"ל, דמדלא מצינו שענש הכתוב שגגת לאו מוכח שאין בו איסור כלל.

מבואר מזה דבלאו אין העבירה רק כשעובר במחשבה ובמעשה, והיינו שעובר על האיסור כשהוא בודן לבו, משא"כ אם עבר בשגגה אעפ"י שעשה מעשה איסור, מ"מ כיון שלא היה במחשבת עבירה אין נחשב לחטא כלל, וי"ל דהיינו טעמא דאמרינן עשה דוחה ל"ת, דכיון דאינו עובר על הל"ת כי אם לצורך קיום העשה, נמצא דאינו עובר על הלאו רק במעשה ובלא מחשבת עבירה ומשו"ה הותר הל"ת עבור קיום העשה, וכ"ז ניחא בל"ת גרידא, דאין צריך כפרה על השוגג הרי דלא קפדה התורה רק כשעובר במחשבת עבירה, משא"כ בל"ת שיש בו כרת דחייב קרבן על שגגתו, הרי אף בלי מחשבת עבירה הוי המעשה בעצמה חטא שצריך עליה כפרה, ולכן אף כשעובר עליו מפני קיום העשה ואין בו מחשבת עון, מ"מ הוי כאן מעשה עבירה, ולפי"ז כיון דעשה דוחה ל"ת ילפינן מכלאים בציצית, י"ל דרק בל"ת גרידא אמרה התורה דעשה

ט) עוי"ל, דהבאנו הטעם על מה שנגזר על משרע"ה שלא יכנס לארץ ישראל, דהוא בשביל שסירב ללכת למצרים ואמר שלח נא ביד תשלח, אמנם בספר עיר דוד (אות ע"ו) כתב, דמשום הכי סירב משה לילך לפרעה, כיון דהיה כהן כדאיתא במסכת זבחים (דף ק"א), ואיתא במסכת אהלות (פ"ח-מ"ז), מדורות העובדי כוכבים טמאין משום שמקברין מתייהם בכתייהם, וזה מה שטען משה להקב"ה, כיון דכהן אני, איני יכול ללכת לבית פרעה שהוא מקום טומאה, ולכן אמר שלח נא ביד תשלח, וכתב בתרגום יונתן ביד מי שאתה עתיד לשלוח והוא אליהו הנביא שהוא ג"כ כהן דלדידיה ס"ל במסכת ב"מ (דף קי"ג) כר"ש דעכו"ם אינו מטמא באהל, דאתם קרויין אדם ואין עכו"ם קרויין אדם, וא"כ ילך הוא למצרים עכ"ד.

ומבואר בספר פתח האהל ערך הריגה (דף כ"ג. מדפנה"ס) דזה אי גזל עכו"ם אסור או מותר, תליא אי ס"ל דעכו"ם קרויין אדם או לא, דלמאן דס"ל במסכת סנהדרין (דף נ"ט) דעכו"ם קרויין אדם או אמרינן דגזל עכו"ם אסור, ולמאן דס"ל במסכת יבמות (דף ס"א) דאינם קרויין אדם או אמרינן דגזל עכו"ם מותר עיי"ש.

ואיתא במסכת פסחים (דף ל"ה), תנו רבנן, יכול יוצא אדם ידי חובתו בטבל שלא נתקן, ופריך הגמ', כל טבל נמי הא לא נתקן, אלא בטבל שלא נתקן כל צורכו, שנטלה ממנו תרומה גדולה ולא נטלה ממנו תרומת מעשר, מעשר ראשון ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני מנין, תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, מי שאיסורו משום בל תאכל עליו חמץ, יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל, ופריך הגמ', ואיסורא דחמץ להיכא אזלא, ומשני, אמר רב ששת, הא מני ר"ש היא דאמר אין איסור חל על איסור, דתניא, ר"ש אומר האוכל נבילה ביוה"כ (שוגג) פטור (מחטאת דאין איסור דיום הכיפורים חל על איסור נבילה).

והתוס' במסכת סוכה (דף ל') ד"ה משום הקשו, דלמ"ל קרא דאינו יוצא במצה של טבל, תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה, דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה עכ"ק, ותירץ השאגת אריה (סי' צ"ו), דהוה אמינא דיבוא עשה דאכילת מצה וידחה ל"ת דטבל, ולא הוה עבירה כלל אלא אדרבה מצוה, ולכן צריך קרא דאינו יוצא במצה של טבל, ואף דבאיסור טבל דהוי מיתה בידי שמים כדאיתא במסכת סנהדרין (דף פ"ג) לא צריך קרא, דהלא מסקינן במסכת יבמות (דף ד') דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, וה"ה דלא אמרינן עשה דוחה ל"ת שיש בה מיתה בידי שמים, ע"ז י"ל דצריך קרא למעט טבל למעשר עני דלא הוי אלא בלאו גרידא כדאיתא במסכת מכות (דף ט"ז), וכ"כ הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות (פ"ו-ה"ט) עיי"ש.

אך ע"ז קשה, דהלא אפשר לו להפריש ממנו מעשר עני, והו"ל אפשר לקיים שניהם, והיכא דאפשר לקיים שניהם לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, כדאיתא במסכת שבת (דף קל"ג), אך

השרת והלא אתמול עברו עליה שכתבת בה לא יהיה לך אלהים אחרים, אמר להם הקב"ה בכל שעה קטיגטין ביני ובין ישראל, והלא אתם כשירדתם אצל אברהם אכלתם בשר בחלב, שנאמר ויקח חמאה וחלב ובן הבקר, ותינוק שלהם כשהוא בא מבית רבו ואמו נותנת לו פת ובשר וגבינה, והוא אומר לה היום למדני רבי לא תבשל גדי בחלב אמו עיי"ש, הרי דהמלאכים נדחו מקבלת התורה מפני שאכלו בשר בחלב אצל אאע"ה.

אך לכאורה יש להעיר, לפימש"כ הרבינו בחיי (פרשת משפטים) וז"ל, וע"ד הפשט טעם המצוה הזאת לפי שהוא מטמם את הלב שהרי החלב נעשה מן הדם והדם מזגו רע, ואחד מטעמי האסור שבו שאינו מקבל שנוי והתפעלות בגוף כשאר הדברים הנאכלים ולכך טבעו הרע נשאר בתוכו מבלי שנוי, ואעפ"י שנשתנה עכשיו מדם לחלב וקבל שנוי והתפעלות שהועתק לד"א, מכל מקום כשחוזר ומערבו עם הבשר הרי חוזר לכח הדם וטבעו הראשון כבתחלה והתערבם ביחד מטמם הלב עיי"ש, ועיין באבן עזרא (שמות כ"ג-ט"ט) שכתב וז"ל, והנה הוא מזיק על כן לא יאכל עכ"ל, וטעם זה לא שייך גבי מלאכים, ולפי"ז תקשי אמאי לא קבלו המלאכים התורה משום שאכלו בשר בחלב, הלא לגביהו ליכא איסור בשר בחלב.

אך כ"ז א"ש אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא, אז שפיר י"ל דאצל המלאכים דלא שייך בהם טמטום הלב והיזק הגוף, י"ל דליתא לגביהו איסור בשר בחלב, משא"כ אי ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, ולפי"ז איסור דבשר בחלב הוא גזירת התורה, וגם להמלאכים אסור לאכול בשר בחלב.

ובזה יבואר המדרש, אתמול נאמר לו למשה עלה אל ה' לקבל התורה, והטעם הוא כדי שלא יהיה להמלאכים טענת בר מיצרא, ולכאורה כיון דאכלו בשר בחלב אצל אברהם אבינו לא שייך התורה להם, וע"כ דס"ל דרשינן טעמא דקרא ולגבי המלאכים ליכא איסור דבשר בחלב, ולפי"ז במידי דאכילה לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, ומעתה תקשי למ"ל קרא דאינו יוצא במצה של טבל, תיפוק ליה משום מצהב"ע, וע"כ דצריך קרא היכא דהטבל הוא של נכרי דאיסור טבל איכא, ואי אפשר בהפרשה כיון שאינו שלו, אך למאן דס"ל גזל עכו"ם מותר בודאי דאין כאן משום מצוה הבאה בעבירה, ולכן צריכין קרא למעט דאינו יוצא מצות מצה, וכיון דמוכח מכאן דגזל עכו"ם מותר, א"כ ס"ל דעכו"ם אינן קרויין אדם, ואין למשה אמתלא על מה שלא הלך בשליחות המקום, ולכן אמר לו עלה אל הר העברים ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

דוחה ל"ת, משא"כ בל"ת שיש בו כרת דגם בלא מחשבת עבירה הוי חטא וצריך כפרה, בזה י"ל דלא אמרינן עשה דוחה ל"ת, ולפי"ז במיתה בידי שמים דליכא קרבן בשוגג שפיר י"ל דנדחה מפני עשה, ומעתה לכן צריך קרא למעט מצה של טבל, ולא סגי לן בטעמא דמצוה הבאה בעבירה, דהרי י"ל דעשה דאכילת מצה דוחה הל"ת דטבל עכ"ד.

אך י"ל דבמידי דאכילה לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, לפימש"כ בשו"ת שערי דעה חאו"ח (סי' ק"ח), דאף שכתב הרמב"ן דבחיבי מלקות ומיתה בידי שמים שאין חיוב חטאת בשוגג, אין עליהן בשוגג שום נשיאות חטא ואינן צריכין ריצוי כלל, אך במידי דאכילה גם בשוגג צריך כפרה, לפימש"כ התוס' במסכת חולין (דף ה:) ד"ה צדיקים, דבמידי דאכילה אין הקב"ה מביא תקלה על ידן שגנאי הוא לצדיק שאוכל דבר איסור עיי"ש, משום שעל ידי מאכלות אסורות נטמטם ונשתקץ הנפש ר"ל, כדכתיב בפרשת שמייני (פרשה י"א-מ"ג) אל תשקצו את נפשותיכם ונטמתם בם, ובזה שוגג כמזיד, משא"כ בשאר איסורין לא נענש כלל בשוגג עכ"ד, ולפי"ז במידי דאכילה לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, דהרי כל הטעם דאמרינן עשה דוחה ל"ת משום דשוגג בלאו לא צריך כפרה, משא"כ באכילת טבל דאף בשוגג צריך כפרה לא אמרינן עשה דוחה ל"ת.

אך י"ל דסברת הישועות יעקב תליא אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא או לא דרשינן, דלמ"ד דדרשינן טעמא דקרא, אז י"ל דהא דילפינן מכלאים בציצית דאמרינן עשה דוחה ל"ת, משום דשגגת לאו א"צ כפרה, וכאשר עובר על הלאו לצורך קיום מ"ע אין בכך עבירה כלל, ולכן יש לחלק ולומר דרק בל"ת גרידא אמרינן עשה דוחה ל"ת, משא"כ בל"ת שיש בו כרת דגם בלא מחשבה הוי חטא לא שייך בה עשה דוחה ל"ת, ולפי"ז י"ל דבמידי דאכילה דגם בשוגג צריך כפרה לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, משא"כ אי ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא לא אמרינן טעם הנ"ל לענין עשה דוחה ל"ת אלא דהוא גזירת הכתוב, ולפי"ז אין לחלק בין לאו גרידא לל"ת שיש בו כרת, וגם בל"ת שיש בו כרת אמרינן עשה דוחה ל"ת, וגם במידי דאכילה אמרינן עשה דוחה ל"ת.

ואיתא במד"ר שמות (פ' כ"ח-א), באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו וכו' עיי"ש, ובמדרש שוחר טוב (מזמור ח) איתא, כשבא הקב"ה ליתן תורה לישראל, התחילו המלאכים מדייניו ואומרים לפניו מה אנוש כי תזכרנו, ואמרו לפניו אישורך שתתן תורה בשמים וכו', וכשעלה משה לקבל פעם שניה את הלוחות אמרו מלאכי